

СХВАЛЕНО
Рішенням Комітету
від 19 жовтня 2016 року
(Протокол № 27)

РЕКОМЕНДАЦІЇ

комітетських слухань на тему:

«Стан реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство
ромської національної меншини на період до 2020 року»

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин 5 жовтня 2016 року провів комітетські слухання на тему: «Стан реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року». У слуханнях взяли участь народні депутати України, представники центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукових установ, громадських та міжнародних організацій.

Учасники комітетських слухань відзначили, що на сьогоднішній день саме ромська національна меншина залишається однією із найбільш дискримінованих та соціально вразливих в Україні. Роми не мають поза межами України власної державності, офіційного представництва. Специфіка їх компактного способу проживання в ряді регіонів України є причиною соціальної ізоляції й проблем із доступом до реалізації прав, гарантованих державою.

Спектр проблем ромів стосується всіх базових сфер суспільного життя. Це, перш за все, отримання освіти та доступ до медичних послуг. В ряді регіонів і компактних поселень – відсутність у ромів ідентифікаційних документів, проблеми з працевлаштуванням та відсутність належних умов проживання. Окремим аспектом вразливості ромів є дискримінаційне поводження і стереотипи, які породжують соціальну дистанцію між ромами й представниками більшості в суспільстві. Також роми часто відчувають на собі дискримінаційне поводження з боку представників правоохоронних органів.

Ромська національна меншина є найбільш дискримінованою сьогодні не тільки в Україні, а і в Європі. Необхідність вжиття додаткових кроків з боку держави з метою створення умов для більшої інтегрованості ромської національної меншини в суспільство задекларовані в ряді міжнародних документів, в тому числі й міжурядових програмах з інклюзії ромського населення в країнах Європейського союзу (відповідні протоколи засідань і плани заходів Європейської Комісії, Ради Європи і ОБСЄ).

Проблема неоднакового ставлення до представників ромської національної меншини з боку суспільства виявляється в різних формах – від ігнорування їхніх проблем і специфіки до прихованої чи відкритої дискримінації. Тому ліквідація дискримінації за національною ознакою по відношенню до ромів має стати одним із основних принципів державної

етнонаціональної політики, інакше всі програми та стратегії будуть приречені на провал.

Учасники слухань також відзначили, що військовий конфлікт на Сході України ще більше поглибив проблеми, з якими стикалися представники ромської національності в мирний час. Типові проблеми ромів-переселенців – такі як і в усіх інших людей, які рятуються від війни. Однак роми при цьому відчують на собі подвійну дискримінацію, пов'язану з їх етнічною приналежністю та фактом переселення. В першу чергу це виражається в проблемному доступі до житла, освіти та роботи.

Ситуація ще більше ускладнюється тим, що, з огляду на правове становище ромів, кожна з наявних проблем тягне за собою цілу низку інших, складних для самостійного вирішення, питань. Причому самотужки розв'язати клубок проблемних питань роми не в силах.

З метою покращення становища ромської національної меншини в Україні та забезпечення процесу їхньої інтеграції в суспільство Українською державою протягом останніх років були прийняті спеціальні правові документи.

Так, Указом Президента України від 8 квітня 2013 р. № 201 була схвалена Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року.

Як механізм практичного виконання завдань, визначених у Стратегії, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2013 р. № 701 було затверджено План заходів щодо реалізації Стратегії, який став поштовхом у розробці та прийнятті у переважній більшості областей аналогічних регіональних планів заходів.

Учасники слухань зауважили, що, незважаючи на дещо декларативний зміст Стратегії - її затвердження стало фактом визнання українською владою не тільки наявності цілого комплексу проблемних питань пов'язаних із ромською національною меншиною, а й визнання необхідності їх вирішення, причому вирішення за участі та тісного співробітництва державних та громадських інститутів.

Однак, як показав час, ефективність реалізації згаданого Плану заходів через три роки після його прийняття залишається під питанням. На думку багатьох виступаючих, План містить низку істотних недоліків та потребує суттєвого доопрацювання. Потрібно докласти ще чимало зусиль, щоб План заходів став ефективним документом, реалізація якого дійсно поліпшує життя ромів в Україні.

Серед основних недоліків Плану заходів учасники комітетських слухань відзначили, що ще на етапі розробки Плану заходів не було проведено дослідження початкової ситуації, тобто вихідні дані наразі відсутні. Також відсутня реалістична офіційна статистика щодо ромів, що, в свою чергу, не дає змоги належним чином визначити обсяг проблем і планувати певні дії та фінансове забезпечення для їх вирішення. Більше того Державним бюджетом України не передбачено фінансового забезпечення для виконання Плану

заходів, фінансування на регіональному рівні покладається на часто дефіцитні місцеві бюджети.

Також учасники комітетських слухань зауважили, що більшість положень Плану заходів орієнтовані на процес, а не на результат. Відсутні чіткі та вимірні індикатори оцінки ефективності виконання програми. Представники державних органів недостатньо поінформовані про соціокультурний уклад життя ромів, через що останні часто сприймаються невідповідним чином. Відсутня чітка координація дій на рівні центральних органів державної влади, немає чіткого розподілу повноважень, належних вертикальних та горизонтальних зв'язків на центральному, регіональному та місцевих рівнях.

Учасники комітетських слухань відзначити низький рівень залучення представників ромських громадських організацій та місцевих громад до процесу прийняття рішень в органах місцевого самоврядування та органах державної влади та зауважили, що розробка Стратегії та Плану заходів проводилась без врахування рекомендацій ромських НУО України.

Також під час слухань було наголошено, що переважна більшість регіональних планів є копію Плану заходів без врахування місцевої специфіки та проблем, які дуже різняться від кількості ромського населення та способу їх проживання.

Тому, враховуючи вищевикладене та з метою удосконалення державної політики у сфері захисту та забезпечення прав ромської національної меншини, заслухавши і обговоривши під час заходу доповіді та позиції присутніх, учасники комітетських слухань **р е к о м е н д у ю т ь**:

1. Верховній Раді України:

1) під час розроблення та коригування нормативно-правових документів, імплементація яких може мати вплив на реалізацію прав та законних інтересів ромською та іншими національними меншинами, залучати до складу робочих груп представників громадських об'єднань, статутна діяльність яких спрямована на захист прав національних меншин, у тому числі ромської національної меншини;

2) провести парламентські слухання з питання захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини протягом роботи VIII скликання Верховної Ради України.

2. Кабінету Міністрів України:

1) у сфері вдосконалення нормативно-правової бази:
розробити та подати до Верховної Ради України проекти законів:
про концепцію державної етнонаціональної політики України;
про національні меншини (нова редакція);

про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за правопорушення, вчинені з метою розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі, з мотивів національної, расової чи релігійної ненависті або ворожнечі;

2) розглянути питання про відновлення діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері етнонаціональних відносин;

3) забезпечити роботу Міжвідомчої робочої групи з питань виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року;

4) до червня 2017 року провести комплексну оцінку ситуації та потреб ромського населення (за необхідності, залучити для цього зовнішніх експертів та донорську допомогу). Враховувати результати цієї оцінки при підготовці проекту Державного бюджету України на 2018 рік та наступні роки;

5) під час підготовки проектів Державного бюджету України на 2017 рік та подальші роки передбачати належне фінансування Плану заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року;

6) вживати заходів щодо налагодження системного діалогу органів державної влади всіх рівнів з громадськими об'єднаннями ромів, залучення їх до процесу прийняття рішень, що безпосередньо впливають на становище ромської національної меншини;

7) вживати заходів щодо подолання та унеможливлення порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях, зокрема дискримінації за національною ознакою представників ромської національної меншини;

8) провести Всеукраїнський перепис населення;

9) використовувати існуючі можливості отримання міжнародної підтримки для проведення заходів щодо соціального включення ромів.

3. Міністерству культури України:

1) забезпечити належне організаційне та інформаційне забезпечення діяльності Міжвідомчої робочої групи з питань виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року та залучати до її діяльності представників громадських об'єднань ромів;

2) сприяти проведенню культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на популяризацію знань про ромську національну меншину, на збереження її етнічної самобутності та подолання стереотипів щодо ромської національної меншини;

3) залучати ромські художні колективи до участі у всеукраїнських та регіональних культурно-мистецьких заходах за участю національних меншин;

4) спільно з Міністерством закордонних справ України ініціювати створення спеціальних форм співробітництва з європейськими структурами, у

тому числі Європейського Союзу, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), для допомоги українській стороні у розв'язанні нагальних проблем ромів.

4. Міністерству закордонних справ України сприяти участі делегацій громадських об'єднань ромів України у роботі профільних міжнародних організацій.

5. Міністерству освіти і науки України:

1) забезпечити подальше впровадження у систему освіти принципів виховання міжетнічної толерантності та інклюзії в Україні;

2) налагодити співпрацю із громадськими об'єднаннями ромів з метою залучення фахівців для проведення консультацій, зустрічей, роз'яснювальної роботи в ромських громадах щодо важливості здобуття дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти дітьми та молоддю;

3) запровадити при закладах загальної середньої освіти, які знаходяться поблизу місць компактного проживання ромів, курси з вивчення української мови та подолання неграмотності для дорослих представників ромської національної меншини;

4) організовувати проведення семінарів, тренінгів щодо особливостей культури та традицій ромів для адміністративного та педагогічного персоналу загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчаються особи, які належать до ромської національної меншини, зокрема й із залученням представників ромських громад або представників неурядових організацій, які представляють інтереси ромських громад;

5) створити достатню кількість місць у дошкільних навчальних закладах у місцях компактного проживання ромів;

6) забезпечити рівний доступ до отримання шкільної освіти ромським учням шляхом впровадження моделі помічника вчителя для ромських учнів у навчальних закладах регіонів із найчисельнішою кількістю ромського населення (Закарпатська, Одеська області), а також шляхом підтримки та розвитку шкільних політик і програм навчання, інклюзивних щодо національних меншин;

7) стимулювати і підтримувати створення підготовчих класів для ромських дітей, які не володіють українською мовою.

5. Міністерству соціальної політики України:

1) запровадити у Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які діють в районах місць компактного проживання ромської національної

меншини, спеціалізацію фахівців із соціальної роботи для проведення роботи із представниками ромської національної меншини;

2) вживати заходи щодо недопущення дискримінації представників ромської національності в роботі центрів зайнятості, сприяти їх перекваліфікації та подальшому працевлаштуванню;

3) проводити тренінги та семінари із працевлаштування для ромів, враховуючи потреби ринку праці.

6. Національній поліції України:

1) вжити заходів щодо забезпечення належного і повного розслідування правопорушень, вчинених з мотивів етнічної ненависті або ворожнечі щодо представників ромської національної меншини у випадках, де є підстави вважати їх наявними;

2) вжити заходів до унеможливлення в роботі Національної поліції України випадків етнічного профайлінгу, забезпечити ефективний контроль за фактами недотримання цього принципу та ефективне розслідування заяв про дискримінацію або вмотивовані етнічною нетерпимістю неправомірні дії працівників Національної поліції України щодо ромів, забезпечувати належним чином відповідне покарання осіб, що вчинили такі діяння;

3) залучати представників ромських громадських об'єднань до розробки програм та проведення тренінгів з питань дотримання принципів толерантності та недискримінації за національною ознакою у роботі Національної поліції України.

7. Державній міграційній службі України:

1) сприяти в отриманні особами, які належать до ромської національної меншини і на законних підставах перебувають на території України, документів, що посвідчують особу і підтверджують громадянство;

2) розробити тимчасовий спрощений порядок видачі ідентифікаційних документів представникам ромської національної меншини;

3) продовжувати ведення обліку ромів, які отримали документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство;

4) у місцях компактного проживання ромів ввести спеціалізацію інспекторів для забезпечення роботи з представниками ромської національної меншини з врахуванням соціокультурних особливостей цієї групи;

5) вживати заходів щодо сприяння у відновленні паспортних документів представників ромської національної меншини, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції.

8. Державному комітету телебачення і радіомовлення України сприяти висвітленню у підпорядкованих йому державних засобах масової інформації заходів спрямованих на поширення інформації про життя та культурну самобутність ромів.

9. Місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування:

1) розробити та затвердити, за участі представників ромських громадських об'єднань, регіональні плани заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року з обов'язковим врахуванням місцевої специфіки та проблем, з якими стикається ромське населення даної області;

2) розробити, за участі громадських об'єднань ромів, регіональні програми спрямовані на включення ромів в активне соціальне, громадське, політичне життя;

3) сприяти залученню представників ромських громадських об'єднань до процесу прийняття рішень, які прямо чи опосередковано стосуються ромської національної меншини;

4) запровадити у місцях компактного проживання ромської національної меншини при головах місцевих державних адміністрацій посаду радника голови з ромських питань (за поданням ромських громадських об'єднань);

5) підтримувати діяльність центрів захисту прав ромів, на базі місцевих громадських об'єднань, статутна діяльність яких направлена на захист прав ромської національної меншини;

6) вдосконалити інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на протидію упередженому та дискримінаційному ставленню до представників ромської національної меншини;

7) розробити та провести серію семінарів для представників органів місцевого самоврядування та державних службовців з питань врегулювання можливих етнічних конфліктів, сприяння гармонізації міжнаціональних відносин та збереження етнічної самобутності національних меншин регіону;

8) запровадити у практику відкриття медичних пунктів у ромських поселеннях, де проживає більше 500 осіб;

9) спростити процедуру оформлення будинків, які відповідають вимогам та зведені не в заборонених для житлового будівництва місцях, для представників ромської національної меншини.